

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Het criterium in de crisis

En de Koning zal hun antwoorden en zeggen: Voorwaar, Ik zeg u, inzoverre gij dit aan één van deze mijn minste broeders gedaan hebt, hebt gij het Mij gedaan.

Matth. 25 : 40.

Het gedeelte van Matth. 25, waarin het vers voorkomt, dat hierboven staat wordt ook wel een gelijkenis, die van de schapen en de bokken, genoemd, maar ten onrechte. Het is niet als de beide voorgaande parabelen een verhaal uit het leven met een geestelijke strekking, maar een rechtstreekse beschrijving van wat er geschiedt zal bij 's Heilands wederkomst. Wel staat dus deze pericoop met de beide voorgaande gelijkenissen in verband. Ze houdt zich bezig met hetzelfde onderwerp, ze bevat eenzelfde waarschuwing: weest paraat voor de parousie. Bereidt u voor op de wederkomst, breng die wederkomst in de rekening bij al wat ge doet! En in elk van deze drie gedeeltes komt die waarschuwing met een eigen klem! Maar die klem wordt hier wel zeer beklemmend.

Predikt de gelijkenis van de wijze en de dwaze maagden, dat we zullen wachten op de komende Koning, en die van de talenten, dat we intussen trouw zullen werkzaam zijn in de ons opgedragen taak in Zijn dienst, hier stelt de Heere aan dat wachten op Zijn wederkomst nog een nieuwe eis.

En die eis is zo nadrukkelijk, dat het eeuwig wel of wee van het leven daarvan afhangt, dat het er naar handelen of er niet naar leven voor de Koning, als Hij als Rechter komt. Het zal de maatstaf zijn die Hij aanlegt bij het oordeel, het criterium, de factor waarnaar Hij in de crisis, het laatste oordeel hen richt. Het bepaalt of ze zullen geplaatst worden aan zijn rechter- of zijn linkerhand. Het trekt zulk een scherpe scheidslijn door degenen, die hier samen optrekken als volk des Heeren, even scherp als een herder trekt, tussen de schapen, die bij de kudde horen en de bokken, die er zich maar in hebben gedrongen, en bij de thuiskomst bij de schaapskooi buiten moeten blijven en uit de kudde worden verwijderd.

Want als de Zoon des mensen komt in Zijn heerlijkheid, omringd van al Zijn engelen, die getuigen zullen zijn van Zijn richten, en Hij plaats zal nemen op de troon Zijner heerlijkheid, dan zullen wel, lezen we, al de volken voor Hem verzameld worden, en Hij zal ze van elkander scheiden zoals de herder de schapen van de bokken scheidt. Maar daar kan natuurlijk nooit en te nimmer onder verstaan worden, zoals een uitlegger het verklaart, dat barmhartigheid betonen en weldadigheid bewijzen zo gewichtig is in de ogen van de Rechter van hemel en aarde, dat Hij ten slotte heidenen en ongelovigen zal binnenlaten, die weldadigheid bewezen hebben, en anderen zal buiten laten, die dit nagelaten hebben ook al hebben ze geloofd. Natuurlijk blijft de Heere Zijn evangelie getrouw, dat Hijzelf heeft verkondigd: Wie in de Zoon geloofd, die heeft het eeuwige leven. Het is de hoogste lof van Christus als hij tot een kerk als Filadelfia kan zeggen: ge hebt Mijn Woord bewaard. En Efeze werd daarom geprezen dat het de waarheid had gehandhaafd en verdedigd tegen de Woordverdraaiers.

Het blijkt ook uit het vervolg, dat het hier gaat over hen, die Christus kenden en meenden hem te dienen. Maar hier komt ook

scherp naar voren, dat de scheidslijn midden door de kerk loopt en midden door de gemeente, en de Zoon geloven nog wat anders is, dan alleen maar verstandelijk de waarheid aannemen. Een waar geloof is pas zulk een geloof, dat door de liefde werkt. Een gezegende des Vaders, die het koninkrijk zal beërven, is slechts zulk een, waar het geloof de mens wederbaart en hem doet leven in een nieuw leven. Zulk een leven, waar de eigenliefde is ontroond, en de liefde van Christus drijft tot liefdedaden jegens de ellendige en nooddruffige.

En het blijkt dan, dat de komende Koning juist die hulpbehoevenden en gebrekkigen en nooddruffigen op onze weg voert om te zien wat we doen. Of ons geloof niet maar een Heere Heere roepen is, maar een doen van de wil des Vaders. Het is een waarschuwing, dat Christus op uw weg komt, als Hij zulk een hulpbehoevende en ellendige op uw pad brengt en dat Hij u nauwlettend gadeslaat, hoe ge handelt en daarnaar ons geloof beoordeelt.

Maar zijn de goede werken dan toch nog de oorzaak van onze zaligheid? O neen, Calvijn heeft al gezegd, dat als hier het eeuwige leven aan de rechtvaardigen wordt beloofd, hier niet de oorzaak, maar de consequenties van het leven uit de genade worden aangewezen. En verder merkt hij op, dat Christus hier niet alle facetten van het vrome en heilige leven opsomt, niet de geloofskennis en het belijden van de waarheid hier minderwaardig acht, maar hier alleen de diensten der barmhartigheid als een voorbeeld van ontvangen genade noemt, waardoor wij bewijzen, dat wij God dienen. Als iemand God zou verachten, maar weldadig zou zijn jegens de mensen, zou zulk een barmhartigheid hem niets helpen om God te verzoenen. Maar Christus toont aan door duidelijke tekenen, wat rechtvaardig en vroom leven is, opdat de gelovigen niet maar met de mond zouden belijden, maar door ernstige oefeningen bewijzen zouden, dat ze God dienen. En dan wordt het eerst recht dienst des Heeren, zegt hij, als juist de armen en ellendigen onze hulp nodig hebben, die ons niets terug kunnen doen. Zo bewijzen we het best, dat we het niet om loon te ontvangen gedaan hebben, maar enkel uit liefde en door barmhartigheid bewogen.

Maar het is een ernstige waarschuwing, dat alleen zulk een geloof waarde heeft, dat door de liefde werkt en met barmhartigheid bewogen is voor het arme en ellendige en hulpbehoevende. Dat er om zo te zeggen op uit is om wel te doen. Laat ons eerlijk zijn: ligt in onze kringen het zwaartepunt niet vaak ergens anders? 't Is prachtig dat we thuis zijn in de waarheid, ik zeg er niets van. Maar als ze gepaard gaat met een hoogmoed: wij weten het alleen, en met een felheid jegens anderen, die nog niet zulk een inzicht hebben als wij, waaraan alle bewogenheid ontbreekt, die aan alle lokkende liefde gespeend is, waaraan de ootmoed vreemd is, die gedurig bedenkt wat het apostolische woord zegt: wat hebt ge dat ge niet hebt ontvangen, en het apostolische geduld mist, dat durft te zeggen: en indien ge iets anderszins gevoelt, ook dat zal God u openbaren, en als er dan verder zo weinig liefde, opzoekende liefde is voor het verlorene en het kranke en arme en verlatene en verachte en dwalende, wat zal dan de Heere van ons eens zeggen? O zeker, wat de georganiseerde diakonale hulpverlening betreft, konden en kunnen onze kerken zich meten met alle in-

UIT DE INHOUD:

<i>Het criterium in de crisis</i>	J. v. D.
<i>Wat is een „zacht juk“ en een „lichte last“</i>	H. J. J.
<i>Nog eens: een appel (III)</i>	C. V.
<i>De ontfermingen Gods (VII)</i>	W. B.
<i>Kerk en wijsbegeerte (III slot)</i>	K. J. P.
<i>Naar de top der aarde (XII)</i>	P. G.
<i>Petsschouw</i>	C. V.
<i>Van hier en ginds</i>	
<i>Kerknieuws</i>	

stellingen van weldadigheid. Maar het valt mij op, dat het bewijzen van barmhartigheid hier zeer persoonlijk wordt gezien, dat de Heiland prijst: Ik was krank en gij hebt Mij bezocht enzovoort. Voorzover gij dat aan een van Mijn minste broeders gedaan hebt, hebt gij dat Mij gedaan. Dat maken we niet goed met een grotere of kleinere gift in de collecte voor de armen. Staan we onder de mensen bekend als een kerkvolk, dat zoveel koestrende warmte van opzoekende liefde om zich heen verspreidt, en wordt daarom de Heere geprezen? Ik weet, dat het volk, dat de waarheid verdedigt, in alle tijden is gesmaad, maar als het maar niet is omdat we zo hard zijn en zo koud en zo hoekig en zo liefdeloos. Het is merkwaardig, dat in onze kringen men welsprekend wordt wanneer er wat te strijden valt, of wat te laken, maar dat men veelal zo weinig verstand heeft van lokken, en dat er meestal een stilte valt wanneer men vraagt: hoe staat het hier met de evangelisatie? Worden hier ook anderen getrokken door de liefde van Christus, door de gemeente bewezen aan het arme en ellendige en verlorene?

En toch zal dit een van de belangrijkste criteria zijn in de crisis, een van de gewichtigste punten ter beoordeling in het oordeel of we waarlijk kinderen Gods zijn geweest.

Maar nog eens, als u vraagt: prijst dan Christus toch het werk en is het dan toch niet enkel genade? Het is toch: niets uit ons en 't al uit Hem? dan moet u bedenken, dat het een groot onderscheid maakt, of wij ons werk prijzen, of dat Hij het prijst als Gods werk in ons. Dan zeggen we wat Schlatter, de bekende Duitse uitlegger, opmerkt bij onze tekst: Als zij, die Christus in de broeders spijzigden of bezochten, tot Hem zouden willen zeggen: Wij hebben U gespijzigd, zie toch eens hoe veel wij voor U gedaan hebben, hoeveel Ge ons door onze goedheid verplicht zijt, dan weten wij wat het antwoord van Jezus zou zijn: Uw linkerhand heeft gemerkt wat uw rechter deed, gij hebt uw loon reeds! Deze trotse liefde, die zich verheft, en meent dat Christus zich aan haar verplicht moet voelen, is verdorven. Jezus dankt slechts zulken, die zeggen tot Hem: wij kunnen toch niets voor U doen? Wanneer waart Gij onze Gast? Maar daarin komt Jezus' genade uit, dat Hij ons werk aanneemt als was het Hem aangedaan, en niet over onze zonden met ons spreekt. En ons geloof bestaat daarin, dat wij den Heere ons werk laten roemen en het niet zelf roemen en van Zijn goedheid het hemelrijk verwachten en niet van ons werk.

Maar het is onze aandacht waard wat hij dan verder opmerkt: Het geloof bestaat echter niet daarin, dat wij ons het werk besparen, daar Jezus maar met ons geloof te-

vreden moet zijn. Waarom heeft Hij dan van de dwaze maagden gesproken, die zich in hun verwachting op het hemelrijk door eigen schuld bedrogen zagen, en van de luie knecht, die niets uitvoerde? Toch niet daarom, dat wij met het geloof onze boosheid dekken? Er zijn hier slechts twee wegen: of wij doen Gods wil, of wij doen onze boze eigenwil. En wie het geloof niet tot het eerste brengt, die gaat de andere weg, en die voert naar het verderf.

Dit is 's Heilands laatste woord voor Hij

gaat lijden en sterven. Als Hij straks is opgestaan en ten hemel gevaren, nadat Hij ons verlost heeft, verwacht Hij, dat wij, daardoor vermaand, zullen leven met het oog op Zijn wederkomst, en die bij alles wat we doen in de rekening brengen. En het laatste gebod, dat Hij ons gaf, was Zijn liefde-gebod als het criterium waarnaar Hij meten zal als Hij als Rechter eens de laatste vierschaar spant. En zijn vreugde gaat binnen, wie hier zijn vreugde had in het leven in Zijn liefde. Heerenveen. J. VAN DIJK.

Wat is een „zacht juk” en een „lichte last”?

Ieder van ons kent natuurlijk deze woorden. Ze komen voor in Matth. 11:30: „Want mijn juk is zacht en mijn last is licht”. Maar niet ieder heeft een recht inzicht in de betekenis van deze uitdrukkingen. Ze schijnen ook wel een beetje tegenstrijdig te zijn. Bij een last denkt ieder aan iets, dat zwaar is om te dragen. En bij een juk denken wij gewoonlijk ook aan iets lastigs. Maar nu spreekt de Here Jezus van een last, die licht is en van een juk dat zacht is. Hoe zit dat nu eigenlijk?

Een broeder schreef mij een brief, waaruit blijkt, dat naar zijn mening de meeste dominees geen juist inzicht in deze tekst hebben. Zij spreken over het juk, dat aan ossen werd opgelegd, als men ging ploegen. Het was een stuk gereedschap, dat nodig was om de ossen aan het werk te zetten. Met een juk werden ze voor de ploeg gespannen en dan moesten ze zwaar trekken. Een juk deed dus dezelfde dienst ongeveer als een gareel of haam in onze dagen. Het werk werd er niet gemakkelijker door, maar zonder een juk ging het nu eenmaal niet. Het werk bleef er wel zwaar om.

Onze broeder denkt bij een juk aan heel iets anders. Ik geef hem nu zelf maar het woord: „Zelf heb ik het vele malen gebruikt. In onze moderne tijd is het haast niet meer nodig, omdat het vervoer heel anders gaat. Als wij vroeger twee emmers, gevuld met water of melk, over een grotere afstand moesten dragen gebruikten wij een juk. Over een korte afstand konden we wel twee volle emmers aan de hand dragen, als dat met voorzichtigheid gebeurde. Maar over een lange afstand ging het niet. Het was niet alleen vermoeiend, maar ook ging het niet zonder morsen: Het water golfde over de rand door het schommelen. Maar een juk gaf uitkomst. We hadden van schommelen geen last en konden met gemak twee emmers water over een grote afstand dragen. We deden het wel op de fiets! Een juk vergemakkelijkte de arbeid dus zeer. Het kon wel eens knellen, maar dat lag niet aan het juk doch aan ons, die het niet goed op de schouders legden.”

De schrijver wil de woorden van de Here Jezus nu zó verstaan: „Het geloof in onze Here Jezus Christus is het juk, dat wij op ons moeten nemen. Dan kunnen wij het leven aan. Dat geloof sterkt en staalt ons en zo kunnen wij de moeilijkheden overwinnen. Dan wordt wat ons eerst zwaar scheen om te dragen licht.” Hij vraagt dan wat ik van een en ander denk.

Mogelijk zijn er meer broeders of zusters, die wat moeite met deze tekst hebben. Daarom wil ik er hier van zeggen, wat ik er van weet.

Als we de Schrift nagaan op die plaatsen waar van een juk gesproken wordt, dan blijkt ons, dat we daar gewoonlijk iets lastigs en zwaars onder hebben te verstaan. In I Kon. 12:4 zeggen de Israëlieten tot Rehabeam: „Uw vader heeft ons juk hard gemaakt: gij dan nu, maak uws vaders harde dienst en zijn zwaar juk dat hij ons opgelegd heeft lichter en wij zullen u dienen.” Daar is juk dus een aanduiding van de dienst en de last, die een koning aan zijn onderdanen oplegt. In Jer. 27:8 is sprake van „het volk en het koninkrijk dat hem, Nebukadnezar de Koning van Babel niet zal dienen en dat zijn hals niet zal geven onder het juk des Konings van Babel”. Daar is dus het dienen van een vreemde koning voorgesteld onder het beeld

van „de hals buigen onder een juk”. We kennen allen wel de tekst uit Jer. 3:27: „Het is goed voor een man, dat hij het juk in zijn jeugd draagt”. Daar is het dragen van het juk zoveel als het ondergaan van lijden. Dat kan een mens in z'n jeugdige kracht nog het best dragen.

Ook in het Nieuwe Testament is het woord juk meestal aanduiding van een dienst of last of verplichting. Als er in de apostolische tijd Judaïsten zijn, die aan heiden-christenen de verplichting willen opleggen om de besnidenis te ondergaan en heel de wet van Mozes te onderhouden, dan verzet Petrus zich daartegen met deze woorden: „Nu dan, wat verzoekt gij God, om een juk op de hals der discipelen te leggen?” Verder is in Gal. 5:1 sprake van „het juk der dienstbaarheid” en in I Tim. 6:1 van „zo velen als er onder het juk zijn”, d.w.z.: die slaven of dienstknechten zijn.

Als er nu in Matth. 11:30 sprake is van het juk van Christus, dan hebben we daaronder te verstaan de dienst, die de Here van zijn onderdanen vraagt. Anders gezegd: de geboden des Heren, die zijn volgelingen moeten onderhouden. Dat klinkt ons mogelijk wat vreemd in de oren. Maar deze woorden heeft de Heiland zelf gebruikt in het bekende zendingsbevel: „Gaaf dan henen, onderwijst alle volken, hen doopende in de naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, lerende hen onderhouden alles wat Ik u geboden heb”.

Men vraagt nu als vanzelf: Aan wat voor soort juk moeten we nu denken. Aan een instrument, dat aan een paar ossen werd opgelegd als ze voor de ploeg werden gespannen? Of aan een schouder-juk, dat het dragen van volle emmers gemakkelijk maakt? Waarschijnlijk moet het antwoord luiden: We hoeven aan geen van beide denken. Want het woord „juk” had in de dagen van de Here Jezus onder het joodse volk de vaste betekenis gekregen van „dienst” of „opdracht” of „verplichting”. Men sprak van het juk der wet, d.w.z. de verplichting der wet. Zo ook van het juk der geboden of het juk der bekering of het juk Gods.

De Schriftgeleerden nu legden een juk op „te zwaar om te dragen”. Zoals de Heiland zegt in Matth. 23:4: „Zij binden lasten die zwaar zijn en kwalijk om te dragen en leggen ze op de schouders der mensen; maar zij willen die met hun vinger niet verroeren”. Zij maakten het leven van hun volgelingen zuur. Hun leerlingen tobden zich af met duizend en één geboden. Bij elke hap eten moesten ze om zo te zeggen vragen: Is dit wel rein of onrein? Bij alles wat ze kochten moesten ze nagaan: Zijn hiervan wel tienden betaald of niet? Bij het viere van de sabbat moest men van stap tot stap zich afvragen wat wel en wat niet mocht. Zo maakte men van de sabbat, die oorspronkelijk naar de wil des HEREN een vreugdedag was een dag van verveling. Wilde iemand al de pietluttige voorschriften houden, die de leraars der wet voorschreven, dan had men wel dagwerk. Men moest eigenlijk wel gepensioneerd zijn en alle tijd hebben om dat juk te kunnen dragen. En men moest ook wel rijk zijn, want de dienst, die de Schriftgeleerden oplegden, kostte hopen geld. En het ergste was: Iemand, die het ernstig nam kwam eigenlijk nooit tot rust. Hij werd er alleen maar doodmoe van: vermoeid en belast.

Tot hen zegt de Heiland nu: Komt maar tot Mij. Wordt mijn leerlingen. Geloof in Mij en vertrouwt u aan Mij toe. En neemt mijn

Redactieleden:
Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:
H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:
Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:
H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:
Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

juk op u. Komt bij Mij in dienst. Wordt mijn volgelingen. Houdt u aan mijn voorschriften. Gij zult dan ondervinden, dat mijn geboden niet zwaar zijn. Integendeel: mijn dienst is licht.

De nadruk ligt in deze uitdrukkingen niet op juk, maar op **zacht**; en niet op last maar op **licht**. Ik weet niet precies hoe een juk, dat ossen opgelegd kregen, er uitzag. En ik weet nog minder of er jukken waren, die overeenkwamen met een melkjuk, zoals wij die in onze jeugd kenden. Het is dunkt mij niet eens nodig om dat precies aan de weet te komen. Het doet er niet toe of wij ons een duidelijke voorstelling van een juk uit de dagen van de Here Jezus kunnen maken. Want het woord juk heeft de betekenis gekregen van dienst. Het woord wordt **overdrachtelijk** gebruikt zoals wij dat noemen.

Misschien vindt iemand dat wel een vreemde zaak, dat we niet eens hoeven weten hoe een juk er uitzag in de dagen van de Here Jezus. Maar als we daarover nadenken is dat zo vreemd niet. Een dezer dagen kreeg ik een brief onder ogen waarin stond: „Wij zeilen zwaar, wil een oogje in het zeil houden”. Iedereen begrijpt, dat dit betekent: Het leven is tegenwoordig moeilijk, kijk een beetje uit. Bij zulk een uitdrukking denken we niet meer aan een werkelijk zeil. We hebben met een vaste uitdrukking te doen, die iedereen direkt begrijpt al heeft hij van zeilen helemaal geen verstand. Al hebben we nooit een harnas gezien, dan begrijpen we toch wel de uitdrukking: „In dat harnas kan ik niet gaan”. Zo staat het nu ook met het woord juk. De Here Jezus wil zeggen: Mijn dienst is zacht en mijn geboden zijn niet zwaar.

Als we nu dan tenslotte vragen: Maar waarin bestaat die dienst dan? dan moet het antwoord luiden: in het onderhouden van wat de Here Jezus ons gebiedt. Maar als we dan nagaan wat dit inhoudt, dan vermenigvuldigen zich de vragen. We noemen maar een paar geboden uit de Bergrede van Matth. 5—7. Daar schrijft de Here Jezus ons voor, dat we ons licht moeten laten schijnen voor de mensen, opdat zij onze goede werken zien en onze Vader in de hemel verheerlijken. Ons wordt voorgehouden, dat onze gerechtigheid (d.i. ons doen van de wil des HEREN) overvloediger moet zijn dan die der Schriftgeleerden en Farizeeën, daar wij anders niet zullen ingaan in het koninkrijk der hemelen. We zullen niet op onze broeder toornen. We zullen geen vrouw (met onreine blik) aanzien om haar te begeren. Dat staat al gelijk met echtbreuk. We zullen onze hand afkappen, die tot zonde verleidt; en ons oog uittrekken, dat ons naar beneden trekt. We zullen niet zweren bij hoog en bij laag. Maar ons ja zal ja zijn en ons neen neen. We zullen twee mijlen met elkaar meegaan. We zullen onze vijanden liefhebben en bidden voor die

ons vervolgen. En zo zou ik nog een poosje kunnen doorgaan.

Maar is dat niet verschrikkelijk moeilijk? Is dat geen hard juk en is dat niet een zware last? Hoe kan de Here Jezus nu zeggen, als Hij dat bedoelt, dat zijn dienst zacht is en dat Zijn geboden niet zwaar zijn? Wij vinden het vreselijk moeilijk en ongelooflijk zwaar. En toch zacht en licht? Wij vinden het niet alleen moeilijk, maar eenvoudig onmogelijk. Misschien ook nog wel een beetje onredelijk. Hoe zit dat dan toch?

Het is maar de vraag wie gelijk heeft: De Here Jezus of wij. Het komt er niet op aan wat wij vinden, maar wat de Here Jezus zegt. Wat Hij zegt is waar. Dáár kunnen we op aan, dat Hij ons niet wat voorliegt. Geloven we dat?

Want dat is nu het eerste wat de Here Jezus vraagt: Geloof. Hij begint met zich aan ons te geven. Hij belooft ons Zijn genade, Zijn Geest, Zijn Woord. Hij begint niet met te eisen, maar met te geven. Hij schenkt vergeving der zonden. Hij belooft vernieuwing van ons leven. Hij wil met ons zijn en vóór ons zijn. Hij is de wijnstok en wij mogen ranken aan die wijnstok zijn. Hij laat ons niet alleen tobben met dat juk, dat Hij oplegt. Hij kent onze zwakheid en weet wat verleiding is. Hij weet hoe zwak wij zijn en

klein van krachten. Maar Hij wil Zijn kracht in onze zwakheid openbaren. Geloven we dat?

Dan hebben we aan Zijn genade genoeg. En dan geloven we ook, dat Zijn geboden niet knellen en dat Zijn dienst niet drukkend is. En dan praten we niet meer tegen, doch geven ons gewonnen. En dan beginnen wij er aan, om naar Zijn wil te leven. En dan onder vinden we het, dat Zijn dienst een lust is en geen last. Dan leren we zeggen: Uw liefdedienst heeft mij nog nooit verdrotten.

De dienst van de duivel is zwaar. De dienst der zonde is een last. Als we leven naar het vlees, dan hebben we het ellendig. Dan wordt het leven een gestadige dood. Maar als we leven naar de Geest, dat is uit het geloof en naar uitwijzen van het heilig Evangelie, dan hebben we het goed.

En dan mogen we gerust dat beeld gebruiken van die broeder, die schreef: Met dat melkjuk ging het zo fijn! Het was zo gemakkelijk. Dat is dan wel geen direkte toepassing op dat woord van de Here Jezus. Want Hij heeft aan geen melkjuk gedacht. Hij sprak gewoon van Zijn dienst. Maar het is waar: De dienst van Christus is zo fijn. Zijn geboden leiden ten leven. Hij maakt het leven voor zijn volgelingen niet zuur. Zijn dienst geeft bevrediging. Dat bedoelt de Heiland als Hij zegt: „Gij zult rust vinden voor uw zielen”.

H. J. JAGER.

Nog eens: een appèl

III

Het eerste conflict. 1)

Als men zich verdiept in de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken, welke uit de Afscheiding voortkwamen, dan wordt men ook geconfronteerd met een paar acute conflicten, welke ontstonden als gevolg van het verschil van inzicht omtrent het verbond, de verbondsbelofte en de doop.

Over het eerste daarvan willen we nu het een en ander vertellen.

Zoals we uit het vorige artikel vernamen, waren er in hoofdzaak twee stromingen onder de Afscheidenen. De stroming waarvan de voorman was Joffers en — ten dele — ook Van Velzen en een andere waarin figuren als Brummelkamp, Pieters, Kreulen en, later, Helenius de Cock op de voorgrond stonden.

Tussen deze twee stromingen is het nu juist in verband met de leer van verbond en doop tot een ernstig conflict gekomen.

De predikanten Pieters en Kreulen hadden namelijk in 1861 een boek geschreven dat tot titel had: **De Kinderdoop volgens de beginselen der Gereformeerde Kerk, haar gronden, bedieningen en practijk.** In dit boek werden in hoofdzaak de volgende opvattingen verdedigd:

1e. De doop verzegelt de belofte van het genadeverbond en niet iets in of van de dopeling.

2e. Deze belofte komt toe aan **alle** gelovigen en **al** hun zaad en niet alleen aan de uitverkorenen.

3e. Deze belofte is als **verbondsbelofte** steeds onlosmakelijk verbonden aan de eis van geloof en bekering en is **in zoverre** „conditioneel”.

4e. De waarde en de betekenis van de doop, en c.q. het avondmaal, is onafhankelijk van de subjectieve gesteldheid van de ontvangers ervan.

5e. Alleen zij, die de belofte des verbonds met een waar geloof aannemen, ontvangen het goed en de zegen des verbonds.

6e. De grond voor de doop is gelegen in het alle gelovigen en hun zaad omvattende genadeverbond, en niet in de verkiezing of

1) Voor de vindplaatsen van de in dit artikel opgenomen citaten moge ik weer verwijzen naar het D.V. binnenkort bij de fa. Kok te Kampen verschijnende „Prediking en Uitverkiezing, Kort overzicht van de strijd, gevoerd in de Christelijk Afscheidene Gereformeerde Kerk tussen 1850 en 1870, over de plaats en de leer der Uitverkiezing in de prediking”.

een „inwendige genade”.

7e. Het in-Christus-geheilgd zijn is het deelhebben aan een verbondsheiligheid, waarin alle gedoopten gelijkelijk betrokken zijn.

Dit boek van Pieters en Kreulen verwekte een enorme deining in de Afscheiden Kerken.

Het werd enerzijds met innige vreugde begroet, maar anderzijds ook met diepe afkeer verworpen.

Vooral Joffers raasde er tegen.

Wij willen deze schrijvers waarschuwen, zo schreef hij, „dat zij met zoodanige handelwijze niet verder doorgaan, opdat hen niet geschiede, dat zij door het vuur van Gods toorn gedood worden, zoo als dat die mannen hebben in den brandenden oven en door de vonken van dat vuur zijn gedood”.

Dit oordeel is niet bepaald vriendelijk!

Het is bij deze stand van zaken in het geheel niet onbegrijpelijk, dat een geestverwant van Joffers — de ouderling Vos van Kampen — tegen de twee genoemde predikanten een aanklacht wegens „onrechtzinnigheid” indiende bij de eerstkomende generale synode der Afscheiden Kerken, die van Franeker, gehouden in 1863.

Wanneer men de stukken leest dan merkt men, dat het op die synode over dit bezwaarschrift warm is toegegaan.

Dat kon ook niet anders want alle „kopstukken” uit die dagen waren lid of adviseerend lid van de synode. Vooreerst Pieters en Kreulen zelf. Maar ook Joffers en natuurlijk ook Van Velzen, Brummelkamp en De Cock.

De uitslag van de langdurige en bewogen discussie was evenwel voor de beide genoemde predikanten zeer verheugend.

Want de synode nam uiteindelijk dit voorstel aan:

„De vergadering heeft, naar aanleiding van deze beschuldiging, het oordeel van de leden der Vergadering gehoord; daarna hebben de broeders **Pieters** en **Kreulen** hunne verdediging voorgedragen, en is uit dit alles der Vergadering gebleken, dat ook nu nog gelijk reeds sedert eeuwen, bij éénheid in hoofdzaak verscheidenheid van opvatting in de bijzonderheden bestaat.

De Vergadering geroepen zijnde om over de zaak te oordeelen, heeft betrekkelijk de hoofdzaak, d.i. **de betekenende en verzegelende kracht der Sacramenten** in het algemeen, de Broeders niet kunnen beschuldigen in strijd te zijn met de formulieren der Kerk.

Zij wil evenwel niet geacht worden hierdoor te verklaren, dat de ontwikkeling van de leer des Kinderdoops, zoo als die door

de broeders **Pieters** en **Kreulen** is geschied, in alle opzichten de meest juiste uitdrukking van het gevoelen der Gereformeerde Kerk is, en oordeelt, dat er op dezen oogenblik geene roeping bestaat betrekkelijk de leer der Sacramenten iets meer te verklaren, dan in de formulieren verklaard is.”

Hoe warm het op deze synode is toegegaan kan men nagaan, als men leest dat Prof. Van Velzen aan de synode verzocht dat in de Handelingen van de synode „opgeteekend worde, dat het besluit over deze gewigtige(!) aangelegenheid tegen Z.Ew. gegeven advies genomen is”. En dat Joffers in de Handelingen het volgende „protest” liet opnemen: „De ondergeteekende protesteert tegen genoemd artikel (waarin het besluit der synode was vastgelegd - C.V.), dat een boekje met een vreemde leer, hetwelk, naar zijne overtuiging, in strijd staat met de eerste vraag van het doopsformulier van de kleine kinderen der gelovigen, in onze Kerk zal geduld worden”.

Uit deze protesten merkt men hoe scherp het op de synode van Franeker is toegegaan bij de discussies over verbond, verbondsbelofte en doop en hoe duidelijk men heeft gezien waar het om ging.

De betekenis van dit synodebesluit is zeer groot geweest.

Jarenlang had men in de Afscheiden Kerken gestreden over het genadeverbond, de belofte, de gaven en de deelgenoten ervan, de betekenende en verzegelende kracht van de sacramenten enz. enz.

Ten slotte was de zaak op de synode gekomen en deze had nu een uitspraak gedaan. Een zeer voorzichtige, inderdaad. Maar toch een, waarin uitgesproken werd, dat de predikanten Pieters en Kreulen ten aanzien wat zij, omtrent „de betekenende en verzegelende kracht der Sacramenten” leerden er niet van beschuldigd kunnen worden, dat zij in strijd met de confessie zijn.

Dat wil zeggen, deze synode verklaarde, dat het niet in strijd met de belijdenis is, als men leert:

dat de sacramenten de **verbondsbelofte** verzegelen en niet iets dat in de dopeling aanwezig is;

dat deze verbondsbelofte aan alle gedoopten **gelijkelijk** toekomt;

dat deze verbondsbelofte in het spreken Gods onlosmakelijk verbonden is met de **eis**, de „conditie” des verbonds, dat is dus van geloof en bekering;

dat het in-Christus-geheilgd-zijn een verbondsheiligheid aanduidt, welke eveneens alle dopelingen gelijkelijk toekomt.

Pieters en Kreulen en hun geestverwanten konden over deze synodale uitspraak zeer dankbaar zijn!

En toen Pieters een paar jaar later een boek schreef over „Het Baptisme”, kon hij terecht verklaren, dat de „uitslag” van de tegen Kreulen en hem op de synode van Franeker gelanceerde beschuldiging van „onrechtzinnigheid” niet beantwoordde aan „het oogmerk” daarvan!

„De regter die men had ingeroepen — zo schreef hij — verklaarde, dat hij de beklaagden niet kon beschuldigen van de betekenende en verzegelende kracht der sacramenten (want dit had men tot punt van aanval gekozen) in strijd met de belijdenis der kerk te hebben voorgesteld. Hiermede was deze kwestie op kerkelijk gebied althans regtelijk geëindigd”.

De Afscheiden Kerken hebben door dit besluit te nemen en te erkennen getoond, en dat metterdaad, dat zij van sectarische verenging van hun confessioneel standpunt niets wilden weten.

Men lette er daarbij vooral ook op, dat zij die met dat besluit **niet** instemden er geen oogenblik aan gedacht hebben de kerkelijke gemeenschap met hun dissidentiërende broeders te verbreken!

Men heeft over dat besluit in de Franeker synode wel eens wonderlijke dingen gezegd. Er soms precies het tegenovergestelde van gemaakt als het in feite uitsprak.

Daarom wil ik ten slotte nog meedelen wat Prof. Bouwman er eens over schreef.

In een studie over wat door de synode van Franeker werd gedaan noemt hij zoals van zelf spreekt ook het bezwaarschrift, dat tegen Pieters en Kreulen was ingebracht.

Hij zegt dan o.a. dat deze predikanten zich

in hun opvattingen bij Calvijn aansloten. En na een overzicht van de inhoud van hun boek gegeven te hebben besluit Prof. Bouwman zijn beschouwingen aldus:

„Dit boek gaf dus in hoofdzaak de leer der Gereformeerde kerk zuiver weder. Evenwel ouderling Vos van Kampen had bij deze kerkeraad (bedoeld is: synode - C.V.) een beschuldiging tegen de schrijvers van dat werkje ingebracht. Doch de vergadering der Synode erkennende, dat ook nu nog, gelijk reeds eeuwen, bij éénheid in hoofdzaak, verscheidenheid van opvatting in de bijzonderheden

bestaat, verklaarde dat zij, zonder de ontwikkeling van de leer der kinderdoop, zoals deze door Pieters en Kreulen ontwikkeld is, in alle opzichten de meest juiste uitdrukking te willen achten, van oordeel was, dat men de schrijvers niet kon beschuldigen iets in strijd met de formulieren der Gereformeerde kerk te leeren”.

Als men dit alles leest verzucht men: och, waren alle generale synoden zo wijs geweest als die van de Afscheiden kerken in Franeker-1863.

C. V.

De ontfermingen Gods

(VII)

Jacob heb Ik lief en Ezau haat Ik. Dit waren de laatste woorden van het voorafgaande gedeelte in Romeinen 9.

Er is wellicht in de gehele Schrift geen andere uitspraak te vinden die zozeer verwrongen is, waarin Gods bedoeling zo miskend is als dit woord des Heeren bij Maleachi. We hebben de oorzaak van deze caricatuurvorming aangewezen: wie dit woord losmaakt uit het verband waarin het staat, uit het verband van de gehele Schrift, moet er toe komen om hier allerlei verwarrende en beangstigende gedachten aan vast te knopen.

Toen de Heere aan Rebecca Zijn verkiezing bekend maakte: de oudste zal de jongste dienen, had dit ook voor Ezau niet het karakter van een verschrikking. Indien Ezau Gods ontferming als de enige bron van heil had willen erkennen, hij zou gezegend zijn in Jacob, in Jacobs grote Zoon, de Christus. Hij had mogen behoren tot de ontelbare schare, waarvan Jacob de vader was.

Maar Ezau — dat is Edom — heeft in een eeuwenlange geschiedenis Gods welbehagen veracht, het volk van Gods liefde geplaagd en vernederd. Edom heeft nooit anders gedaan dan zich laten voorstaan op zijn natuurlijke kracht en het heeft de neus opgetrokken voor het volk van Gods keuze, dat zwakke Israël.

Zie, en dat haát de Heere. Als de Heere dat ziet, zet Hij al de krachten van Zijn ontferming, van Zijn liefde in voor Zijn kleine, zwakke, arme volk. En dan zet Hij alle krachten van Zijn gericht, Zijn toorn, Zijn haat in tegen dat hoogmoedige Edom.

Als Israël nu maar van deze liefde Gods wil blijven leven, van de vrije gunst die eeuwig Hem bewoog. Als Israël zich nu maar nooit zal laten voorstaan op zijn oudste rechten of op zijn eigen prestaties. Want dan zal diezelfde haat van God zich richten tegen Zijn volk. Dan zal Israël de plaats innemen van Edom, dus voorwerp worden van Gods gericht, van Zijn gramschap, van Zijn verwerping — omdat het zelf eerst Gods ontferming heeft verworpen.

In Paulus' dagen nu is deze afschuwelijke mogelijkheid werkelijkheid geworden. Dan roemt Israël in eigen rechten en in eigen werken. En het beroemt zich tegenóver de heidenen, die toch maar geen enkel recht bezitten en die geen wetswerken presteren. En dus zal nu Israël te pletter lopen tegen Gods welbehagen. Want God kan de stijl van Zijn verkiezing, d.w.z. God kan Zijn ontferming niet verloochenen.

Ja maar... is er dan geen onrechtvaardigheid bij God? Tot deze vraag schijnt wel enige aanleiding te bestaan. Want er zijn Israëlieten geweest, wier leven een strakke stijl vertoonde. Mensen die zich van de morgen tot de avond hebben ingespannen om de Heere welbehaaglijk te zijn. Ik denk aan wat Paulus in Rom. 10 zegt: ik geef hun getuigenis, dat zij een ijver tot God hebben. Mensen als de rijke jongeling, die van zijn jeugd af al de geboden Gods heeft onderhouden. Mensen als Paulus vóór zijn bekering, onberispelijk naar de rechtvaardigheid die in de wet is. Deze mensen hebben zich met al hun energie, al hun tijd, en met bewonderenswaardige volharding erop toe gelegd om iets te bereiken bij God. Iedere dag was er bij hen een hartstochtelijke ijver om de wet tot in de finesses te onderhouden. Zij hebben daartoe hun vlees, hun begeerten, hun luiheid, hun neigingen gekruisigd. En zij bouw-

den zich een strak geheel van wetswerken. Zij liepen met volharding in de loopbaan die ze zich hadden voorgesteld. En aan het eind van die loopbaan, welnu, daar lag hun verdiende loon. Zij zouden rechtóp voor God verschijnen en de rekening bij Hem indienen. En God zou hun naar billijkheid en recht uitkeren, wat ze zich in een moeievolle strijd hadden verworven.

En nu komt Paulus hun zeggen, dat al die inspanning volstrekt waardeloos is. Dat die taaië wil tot volharding voor God niet meetelt. Dat al hun lopen in de loopbaan op een mislukking uitloopt. Paulus legt dynamiet onder al hun wetswerken. En hij predikt, dat ze ondanks hun ijver helemaal geen pré bij God hebben.

Ja, en de heidenen, die de wet niet bezitten en die er nog minder naar leven, die zouden nu zomaar de genade Gods, het eeuwige leven ontvangen.

Is God dan een onrechtvaardige God, Die in 't geheel geen rekening houdt met wat deze Israëlieten hebben gepresteerd? Is God nu werkelijk als die vader in de gelijkenis, die feest gaat vieren, als zijn jongen, die alles verboemeld heeft, terugkeert; terwijl zijn oudste zoon, die harder gewerkt heeft dan de beste slaaf, nog nooit een bokje heeft gekregen om met zijn vrienden een feestmaal te organiseren? En als God zo is, is er dan bij deze God geen onrechtvaardigheid?

In antwoord op deze vraag volstaat Paulus niet met een verontwaardigde afwijzing van dit verwijt. O ja, daar begint hij wel mee. Fel wijst hij de gedachte terug, alsof er in God ooit onrecht zou zijn. In God, mijn vaste Rots, is 't onrecht nooit gevonden.

Maar de apostel gaat er ook dieper op in. En hij wijst daartoe op een woord des Heeren dat we terugvinden in Exodus 33. Wij moeten ook hier weer het verband der Schriften laten spreken om te verstaan, wat Paulus aan zijn volk wil duidelijk maken.

Exodus 33 verplaatst ons naar het begin van Israëls kerkgeschiedenis. Het volk bevindt zich aan de Horeb. En het heeft zwaar gezondigd tegen de Heere. Want onmiddellijk na de verbondssluiting heeft het zich een gouden kalf gemaakt. D.w.z. onmiddellijk na de huwelijksluiting tussen de Heere en Zijn volk is het ontrouw geworden, is Israël afgehoereerd van zijn God. Dit is zo iets ergs, dat de Heere er maar kort en goed een einde aan wil maken: Ik zal dit volk verdelgen. Zij hebben Mijn verbond vernietigd, letterlijk: in diggels gegooid, nu zal Ik het volk kort en klein slaan. Ik kan niet langer met hen samenleven. Alleen voor Mozes zal de Heere een uitzondering maken. Hij zal gespaard blijven en uit hem zal een nieuw volk geboren worden.

Maar dan grijpt Mozes met z'n ene hand zijn volk vast. En met de andere hand grijpt hij zijn God. En in een uiterste gebedsinspanning houdt hij beide vast. Hij herinnert de Heere aan Zijn daden in Egypte, Hij wijst erop, dat Gods Naam door de heidenen gelasterd zou worden, als het volk de erfenis niet zou bereiken. Hij beroept zich op de eed die God gezworen heeft aan de vaders, Abraham, Izaäk en Jacob.

Toen kreeg de Heere berouw over het kwaad hetwelk Hij gesproken had Zijn volk te zullen doen. De Heere laat zich door deze middelaar vermurwen; Hij zal het volk niet verdelgen. En Israël zal toch tot de erfenis mogen komen. Tenslotte belooft de Heere zelfs, dat Hij maar niet een engel zal meesturen: Hij zal Zelf met Zijn volk meegaan.

En dan volgt het gedeelte waaruit Paulus citeert in Romeinen 9.

Baarn.

W. BORGdorff.

Kerk en Wijsbegeerte

III (slot)

De oorspronkelijke scholastiek heeft in haar bloeitijd zich eclecticisch-wijsgerig meester gemaakt van de veel oudere Maria-traditie, die zelf resultaat was van een syncretistische bewegelijkheid in de praktijk van de erediens; een syncretistisch resultaat, waarin meer dan één religieus grondmotief aanwezig was, dat door de scholastische Mariologie niet behoeft te worden overgenomen. Daarbij dienen we wél te onthouden, dat in het mariologisch resultaat altijd, hoe zwak ook en hoe moeilijk aanwijsbaar, een Bijbelse component blijft leven. De echt scholastische Mariologie is een duidelijk voorbeeld van eclecticisme: ze hangt samen met wijsgerige mens-beschouwingen en geschiedenisbeschouwingen van verschillende herkomst. De mogelijkheid, het doopceel van al deze componenten te lichten, mag praktisch uitgesloten geacht worden. Letten we op het synthese-karakter van het thomistisch denken, d.w.z. dat dit filosoferen, globaal genomen, twee elkander uitsluitende componenten, een Bijbelse en een andere, combineert en zoveel mogelijk voor het oog tot een geheel oplost, dan valt ons op, dat dit synthese-denken aan eclecticisme verwant is en er soms me kan samenvallen. Eclecticisme is a.h.w. een synthese-denken dat zijn aantal componenten ongelimiteerd uitbreidbaar acht.

Nu mogen we opmerken, dat de eclecticistische factor in de scholastiek zich vrij duidelijk openbaart door de discussies en polemieken die in de thomistische beweging aan de orde van den dag zijn. Dit wordt evenwel getemperd doordat de „philosophia in ecclesia recepta ac agnita” met de kerkelijke erkenning uiteraard tevens een kerkelijke bevoogding geniet; een bevoogding die via de theologie, die de voor legitieme plaats ter bezinning op de wijsbegeerte gehouden wordt, het filosoferen onderwerpt aan kerkelijk opzicht

en tucht.

Kerkelijk opzicht en tucht ontbreken ten aanzien van de wijsbegeerte in reformatische kringen geenszins. Dat ligt voor de hand: aangezien de levenswandel onlosmakelijk verbonden is met de levensbeschouwing, die zelf weer verwijst naar een wereldbeschouwing, die dicht bij de wijsbegeerte ligt, en er soms vrijwel identiek mee is, kan het moeilijk anders, of kerkelijk opzicht en tucht betreffen, zij het indirect, ook de wijsbegeerte die een kerklid, impliciet of uitgesproken, aanhangt. We denken aan een duidelijk voorbeeld: de kerkelijke bejegening van mensen, die blijken hun lidmaatschap van de N.S.B. toonden een antichristelijke wereldbeschouwing en levensvisie aan te hangen, en daardoor tevens een anti-christelijke levenswandel te realiseren.

Er is inderdaad een bepaalde verhouding tussen kerk en wijsbegeerte. Dat blijkt ook in de kerken van de reformatie, en ook ten aanzien van de kennis omtrent de moeder des Heren. Als we zeggen, dat zij niet van de erfschuld was uitgesloten, en dat de Heiland haar aanspoorde om het ambt hoger te stellen dan de persoon en de persoonlijke betrekkingen, ligt daarin op meer dan één wijze het Bijbels grondmotief in uitgesproken. Wat deze verhouding van kerk en wijsbegeerte aangaat, verkeren de kerken uit de reformatie in zoverre in ongunstiger positie dan de roomse, dat de eerstgenoemde geen officieel erkende philosophia in ecclesia recepta ac agnita bezitten. In de praktijk wil dit zeggen, dat het eclecticisme in de geschiedenis van reformatische kerk en theologie (die, ofschoon volkomen ten onrechte, nauw met elkaar samenhangen) een aanzienlijk groter speelruimte geniet dan bij onze roomse broeders en zusters het geval is. Daardoor is de verhouding van kerk en wijsbegeerte bij protestanten geheel anders dan bij rooms-kathol-

lieken. De toestand is onder protestanten vaak min of meer chaotisch. Elk ogenblik kan de een of andere — soms verdunde, ook wel ternauwernood begrepen, een enkele maal bepaald misverstane — wijsbegeerte gehanteerd worden alsof zij de *philosophia in ecclesia recepta ac agnita* was; en het verwarrende is, dat men dit er lang niet altijd bij zegt. De een gebruikt b.v. het woord „existentieel” eclectisch, de ander synthetisch, een derde bijna evangelisch.

Nu vindt men een „terminologische aansluiting” bij de wijsbegeerte van eigen tijd ook in R.K. kringen wel. Men moet er op bedacht zijn, dat zulk een terminologische aansluiting altijd meer is dan alleen maar een zaak van terminologie; zulk een aansluiting betekent nu eens synthese, dus een combinatie van een evangelische en een antevangelische factor, een ander maal is zij eclectisch, nl. wanneer blijkt dat deze aansluiting als achtergrond heeft de overtuiging, dat het niet nodig is een bepaald standpunt vast te houden en trouw te blijven; d.i.: wanneer blijkt dat men enigermate voet gegeven heeft aan de mening, dat men naar believen zijn standpunt kan verlaten om een ander in te nemen.

In protestantse kring brengt men de ruimte, die men voor eclecticisme opeist, wel eens in verband o.a. met de opvatting die men heeft omtrent de christelijke vrijheid, of ook wel met de betekenis die men hecht aan de term „tegenwoordige wereld”. Zulk een vrijheids-gedachte kan wel eens tot losbandigheid leiden; en zulk spreken over de tegenwoordige wereld kan hetzij wereldverachting, hetzij een wereldse liefde tot de wereld inluiden. Daar komt bij, dat over het algemeen de protestantse theologen aanmerkelijk minder filosofisch geschoold zijn dan hun R.K. collega's. Ook bij de laatsten is de verwarring niet zelden groot: soms gaat een bepaalde vorm van thomisme, zelf al een voorbeeld van synthese-denken, nog weer een synthese aan b.v. met een type van existentialisme, dat nog, hoe zwak ook, enige invloed van het Evangelie vasthoudt en dus niet geheel asynthetisch, maar synthetisch genoemd moet worden. Als de auteur dan nog de neiging heeft volzinnen te produceren die een halve of hele bladzijde groot zijn, wordt de interpretatie bepaald een moeilijke en verdrietige zaak.

Ook in protestantse kring wordt de verhouding van kerk en wijsbegeerte niet zo zelden gedrukt door het bezwaar, dat men een reeds bestaande synthese nog weer poogt te synthetiseren met een andere wijsbegeerte, waarin dan soms ook nog weer een synthese of een rest van synthese schuilt. Dit maakt de interpretatie en de beschrijving uiteraard vrij moeilijk. Maar de moeilijkheid wordt nog groter, als de interpreet de mening toegedaan is, dat er middelen bestaan of gevonden kunnen worden, om er volledig achter te komen, wat er allemaal precies gebeurd is, eer het tot een bepaald resultaat kwam, en langs welke wegen historische invloeden vele eeuwen lang hebben gewerkt. Zulk een mening heeft vermoedelijk iets te maken met een bepaalde opvatting van een *philosophia perennis*, en is als zodanig, indien ze bij christelijk filosoferenden voorkomt, een merkwaardig blijk van synthese. De eenvoudige waarheid, dat al ons weten „stukwerk” is (in dit geval: dat we niet meer dan een fragmentarische kennis van de geschiedenis der wijsbegeerte kunnen verwerven, terwijl we er niet achter komen hoé fragmentarisch die kennis wel is) wordt gemakkelijk vergeten.

Eer we afscheid nemen van onze beschouwingen over eclecticisme en synthese in verband met de verhouding van kerk en filosofie, en speciaal in verband met de opvatting van de Maria-gestalte, willen we nog een enkel woord wijden aan de eenvoud van het geloof. Dat we hierbij enigermate in herhaling vervallen van wat vroeger gezegd is, lijkt ons niet al te bezwaarlijk. Het is inderdaad mogelijk, door opzettelijke Bijbelstudie zicht te krijgen op de Maria-gestalte, en daarbij te ontkomen aan inlegging van Bijbelvreemde elementen. Dat we daardoor met één slag doordringen tot het inzicht, een hoe groot profetes Maria geweest is en welk een uitzonderlijke plaats zij in de heilsgeschiedenis ingenomen heeft, is verre van waarschijnlijk. En het is bepaald gevaarlijk, ongewild zijn betrouwen te stellen op de eenvoud van de Bijbelgebruiker. Die eenvoud is een zeldzaam verschijnsel, en meestal afwezig waar men er hoog van opgeeft. Vaak is ze weinig meer dan een illusie. Elk mens is een kind van zijn

tijd en daardoor betrokken in de verwikkelingen van zijn tijd; ook de „eenvoudige”. In een serieus voortgezette discussie blijkt al gauw, dat die „eenvoudige” allerminst eenvoudig is: soms is hij geheel vastgelopen en verstrikt in een hem dierbare gedachtengang. We hebben allen, met graduele en misschien ook wel kwalitatieve verschillen, de neiging de Schrift te lezen met een bedekking op het hart. Daartoe behoeven we waarlijk niet aan een of andere studie te doen. Soms merkt men, dat het overbodige moeite is het gesprek voort te zetten, omdat de gesprekspartner beslist niet van plan is de hem dierbare gedachtengang ooit weer los te laten. Maar het komt gelukkig ook voor dat het Woord van God, soms geheel onverwacht, door dit alles heenbreekt en het aan stukken slaat.

Resumerende mogen we aannemen:

1. dat de Maria-figuur uit de Evangelien reeds zeer vroeg syncretistisch in verband werd gebracht met de zelf reeds syncretistische Grote Moeder der goden;
2. dat deze figuur vervolgens in de mid-

deleeuwen in de trant van het eclecticismisch-scholastisch denken werd verklaard in de zin van een theologische Mariologie;

3. dat in deze mariologische figuur zowel de laat-antieke syncretistische als de middeleeuws-eclectistische elementen nog aanwezig, maar niet geheel aanwijsbaar zijn;

4. dat in deze Mariologie ook Bijbelse sporen zijn te vinden;

5. dat de kerken uit de reformatie de profetische Maria-gestalte uit reactie hebben onderschat;

6. dat de exegese van Openb. 12 : 13—18, zoals die in de kerken uit de reformatie gangbaar is, zeer wel enigermate de invloed van de onder 5. genoemde onderschatting kan hebben ondergaan;

7. zodat een vernieuwde Schriftuurlijke Maria-vertolking wel zeer nodig schijnt te zijn, en het voorlopig resultaat daarvan mogelijk verdere consequenties zal meebrengen dan momenteel zijn te overzien.

K. J. P.

Naar de top der aarde

(XII)

Wanneer men een beschrijving van een reis naar het Hoge Noorden zou geven en daarbij Lapland en zijn bewoners zou overslaan, dan zou men ongetwijfeld één der meest interessante aspecten van de reis onvermeld hebben gelaten. Men ziet daar in het hoge Noorden wel Lappen in hun typische klederdracht, maar lang niet alle Lappen dragen tegenwoordig nog deze kleding. Zo kwamen we b.v. in het Lappendorp „Jokkmokk” een plaats met onvervalste Lappen, maar mannen zowel als vrouwen en kinderen droegen normale kleding der Zweden. Daarin schuilt dus niet het bijzondere. Bovendien is Lapland noch een staatkundige, noch een duidelijk begrensde geografische eenheid. Lapland is verdeeld over de landen Rusland, Finland, Zweden en Noorwegen. Het totale gebied is circa 400.000 km² met in totaal 170.000 inwoners. Daarvan zijn er in totaal 31.500 Lappen; van wie er 20.700 in Noorwegen, ruim 7.000 in Zweden, ruim 2.000 in Finland en ongeveer 1.700 in Rusland wonen.

In het aantal schuilt dus ook niet de belangrijkheid.

En toch is het volk der Lappen in ethnografisch opzicht (d.i. uit een oogpunt van beschrijvende volkenkunde) een zeer interessant volk, dat de geesten der onderzoekers reeds lang geboeid heeft en nog steeds bezig houdt.

Het zijn vooral de archeologen, die zich met het nog steeds niet opgeloste probleem der afkomst van de Lappen hebben bezig gehouden. Vroeger dacht men, dat de Lappen uit Azië afkomstig waren, op grond van een vermeende overeenkomst met de Samoëden, die tot de Mongolen behoren. Deze theorie is al weer losgelaten, met al de speculaties over een volk, dat in de ijstijd het hoge Noorden zou hebben bevolkt, toen de Scandinaviërs daarvoor de wijk zouden zijn gaan nemen en naar zuidelijker streken zich zouden zijn gaan terugtrekken.

Het is dan ook, zoals Ernst Manker schrijft in zijn in 1953 uitgegeven boek „Lappmark”: „De Lappen zijn, wat hun herkomst betreft nog steeds een raadselachtig volk”. Anthropologisch vertonen zij geen duidelijke samenhang of overeenkomst met andere volken. Zij staan dus in de geschiedenis der volken nog steeds op zich zelf, onverklaard wat hun herkomst en hun plaats in de oudheid betreft. Men heeft de eerste zekere sporen menen te ontdekken in de omgeving van het Ladoga- en Onegameer in Rusland. Vandaar trokken ze door Finland, terwijl de oudste sporen in Scandinavië niet verder teruggaan dan ongeveer 5 eeuwen vóór Christus. Aangenomen wordt, dat zij als Nomadenvolk met de tocht der rendieren, waarvan zij de jagers en de hoeders waren, meegingen en zo ook Noord-Zweden en Noordelijk Noorwegen gingen bevolken.

Ethnologisch (volkenkundig) is het ook zo uiterst moeilijk vast te stellen of in bepaal-

de oude overleveringen wel de Lappen zijn bedoeld.

Er heerst n.l. een ware spraakverwarring, zelfs wat hun naam betreft. Zelf noemen zij zich geen Lappen, maar Samelat of Samen. De naam Lappen geven zij zelf aan de Finnen. Deze spraakverwarring, die van oude tijd af bestaat, duurt nog tot in onze tijd voort. Dit kan niet beter worden duidelijk gemaakt dan door er op te wijzen, dat de Noren de Lappen Finnen noemen. Het gebied, waar ze in Noorwegen wonen, heet dan ook „Finnmarken”.

De Noren noemen de eigenlijke Finnen: Kvenen. De Lappen noemen zich, zoals gezegd: Samen of Samelat, terwijl zij de Finnen de naam Lappen geven, en de Noren Finnen noemen. Zoek dat nu maar eens uit! In een geschrift van Tacitus, 98 v. Chr. verschenen, is sprake van „fenni”. Maar het is niet helemaal zeker, dat hiermee de Lappen zijn bedoeld, want hij wijst de Baltische landen als hun vaderland aan. Een vierhonderd jaar later spreekt Prokopius van „Skridfinner”, hetgeen wijst op hun snelle voortbeweging op ski's.

De Zweedse hoogleraar Noreen meent, dat dit woord „finner” is afgeleid van „à finne”, dat opzoeken betekent, hetgeen een aanwijzing zou bieden naar een jagersvolk en een volk van kuddenverzamelaars. In Finland zelf spreekt men, wanneer men het over de Lappen heeft over Lappalainen, hetgeen betekent: het volk, dat in de grote woestijn woont. De Zweden hebben dit woord van de Finnen overgenomen als Lappen, welk woord een minder gunstige betekenis kreeg evenals de woorden Finnen voor de Lappen en Kvenen voor de Finnen in Noorwegen, alle namen, die feitelijk scheldwoorden zijn.

Merkwaardig is, dat ook in onze taal het woord Laplander in de figuurlijke betekenis volgens van Dale de waarde heeft van schelm en bedrieger. Die scheldnaam verdient het oorspronkelijke nomadenvolk thans geenszins. Het is een volk, dat onder de moeilijkste klimatologische omstandigheden sinds eeuwen een harde strijd voert voor zijn bestaan en zich onverzwakt handhaaft.

Men heeft elkaar daar in het hoge Noorden blijkbaar rijkelijk met scheldwoorden overladen. De vraag rijst, hoe kan dat? Naar het mij voorkomt moet de oorzaak hiervan gezocht worden in het feit, dat deze Lappen een Nomadenvolk zijn, dat zijn kudden van de ene streek naar de andere leidt.

Dan ontstaan er licht conflicten met de bevolkingsgroepen, die hun vaste woonplaats in deze gebieden hebben. Daar zich bovendien het merkwaardige verschijnsel voordoet, dat de Lappen geen gezagsdragers in hun bevolkingsgroep kennen, schuilt ook daarin de mogelijkheid, dat zich een bepaalde conflictsstof gaat ophopen, terwijl de oplossing steeds moeilijker wordt.

De laatste tijd is daarin wel een belangrijke wijziging ten goede gekomen, doch daarop hoop ik in een volgend artikel terug te komen.

Hun gang is gracieus, veerkrachtig, alsof zij op ski's lopen, ook wanneer men ze op de weg tegenkomt. Hun geest is opgewekt en ontvankelijk. Al missen ze veel van wat de beschaving en de cultuur de mens in Europa gebracht heeft, daardoor is hun ook veel decadentie bespaard gebleven. Door hun leven in en met de natuur is hun geest gescherpt, hun opmerkingsgave ontwikkeld.

Het aldoor maar trekken met de rendieren mee heeft blijkbaar ook hun intellect beweeglijker gemaakt. Sinds Zweden ook het schoolonderricht en de opleiding van dit volk ernstig ter hand is gaan nemen is wel gebleken, dat de Lappenkinderen wat hun mogelijkheid tot het leren en zich ontwikkelen betreft in geen enkel opzicht ten achter staan. Het kunstweefwerk der Lappen getuigt van een goed ontwikkeld gevoel voor schoonheid, stijl en vormgeving.

Het brei- en weefwerk in fris geel, blauw en rood met fraaie motieven erin verwerkt is zeer attractief.

Op het gebied van de eigenlijke kunsten mogen nog geen speciale opvallende werken bekend zijn geworden, toch hebben de laatste tijd de tekeningen uit het Nomadenleven van de in 1951 gestorven, volledig ongeschoolde Nomade Nils Nillson Skun bijzonder de aandacht getrokken als direct aansprekende kunstproducten, die het stadium der primitiviteit voorbij zijn. In de literatuur vindt men namen als Tjelling, Turi, Pirak en anderen.

Turi schreef in 1910 een boek onder de titel „Merittalus samid birra”, dat in 1912 in het Duits vertaald werd als „Das Buch des Lappen”.

Dit volk van de grote, barre woestijn heeft ons respect en onze sympathie verworven. Toen we Abisko gingen verlaten om weer naar Kiruna per trein terug te keren, waar we onze auto hadden gelaten, gingen we arm in arm met de Lap, van wie we het één en ander gekocht hadden, in zijn typische kleurige Lappenkledij naar het station. Hij vond dit wat leuk. We zijn gaan houden van dit volk van de wildernis met hun gracieuse, veerkrachtige, ietwat heen en weer deinende gang. Alles spreekt van eenvoud en van ingehouden kracht en grote lenigheid van lichaam en geest bij deze kleine mensen, wier lengte meestal niet boven de 1,50 M. uitkomt. Van hun leven en gewoonten vertellen we in een volgend artikel gaarne nog het één en ander.

P. GROEN.

PERSSCHOUW

Prediking en Zondekennis

Een paar weken geleden schreven we in de Persschouw dat het goed en zelfs noodzakelijk is rustig en geduldig de bezwaren die bij Chr. Gereformeerden en Vrijgemaakt Gereformeerden ten opzichte van elkaar leven te bespreken. En we verklaarden, dat we daar graag aan zouden meedoen. Tevens spraken we uit dat ook veel misverstand tussen beide „partijen” heerst. En ik wil er nu wel bij voegen, dat ook een typische eigen terminologie, in de loop der jaren ieder eigen geworden, het onderling verstaan bemoeilijkt.

Het verheugde me daarom zeer, dat Dr W. H. Velema in De Wekker een artikel plaatste over de verhouding tussen Chr. Gereformeerden en Vrijgemaakten en daarin duidelijk een bepaald bezwaar van de Chr. Geref. Broeders tegen de Vrijgemaakte prediking formuleerde. Dat is alleen maar winst.

Dr Velema begon zijn artikel zó:

Hoe komt het, dat op zeer vele plaatsen de samsprekingen (namelijk tussen Chr. Geref. en vrijgemaakten, C. V.) te moeilijk verlopen? Dat hangt samen met de aard van de verschillen. Onlangs is gezegd: „de gevoeligste, meest kwetsbare en tevens de meest onderscheidene trekken van de gereformeerden liggen niet meer in de meer objectieve sfeer van de dogmatiek, maar in wat er voor de praktijk van het geloof uit volgt.” (S. v. d. Linde, *Het gereformeerde protestantisme*, Nijkerk 1957, p. 12).

Om die dingen gaat het hier. Is er een verschil in de objectieve sfeer van de dogmata, dan loopt het gesprek in zoverre gemakkelijker dat de verschillen direkter en

konkreter geformuleerd kunnen worden. In dit geval ligt het moeilijker. Dat hangt mijns inziens samen met het wezen van de gereformeerde konfessie. Daaraan wijst ik ook de onvruchtbaarheid van veel samsprekingen. Er zijn dingen, die door ons meer aan gevoeld worden, dan dat ze onder woorden kunnen worden gebracht. Juist daarom is het zo belangrijk dat men de moeite neemt om in elkaars bezwaren in te komen.

Ik ben het hierin volkomen met Dr Velema eens. Wat hij noemt is inderdaad het „gevoeligste”, „meest kwetsbare” in de verhouding tussen de verschillende nuances. Ook tussen de nuances welke binnen één kerk voorkomen. Maar daarom wordt juist ten aanzien van de taxatie en de bespreking van deze kwesties de grootst mogelijke voorzichtigheid geëist. In wat ons het gevoeligst raakt, zijn we meestal het minst objectief en billijk. Ik zeg dat met het oog op alle partijen.

Dr Velema gaat dan zo verder:

De grote vraag is nu hoe we de bezwaren, die onder ons gevoeld worden met name ten aanzien van de preken van de vrijgemaakt gereformeerden onder woorden kunnen brengen. Het komt me voor, dat er een middel is om daarover een vruchtbaar gesprek te krijgen, gelijk dat in Eindhoven ook het geval geweest is.

Het is bijzonder moeilijk om van preken iets te zeggen. Je kunt er honderd statistisch verwerken, maar ben je er dan? De een zal deze preek wel geslaagd achten, de ander juist niet. Dit geldt zowel aan chr. geref. als aan geref. zijde.

Dat geldt zelfs van een ds ten aanzien van zijn eigen preken. Het zou tenminste niet best zijn, wanneer hij zelf met zijn eigen preken altijd even gelukkig was.

Niettemin meen ik, dat het mogelijk is om datgene wat gevoeld wordt ook enigermate te verwoorden; en — wat nog belangrijker is — vanuit de belijdenis te belichten.

Het komt ook mij voor dat deze aanpak van de bespreking profijtelijk is. Een belijdenis is immers naar haar aard een belijdenis van het **geloof des harten**. Het is evenwel maar al te waar dat een belijdenis dikwijls in feite niet meer is dan de formulering van een aantal **theologische stellingen**, die men als zodanig aanhangt en, soms fanatiek, verdedigt, zonder dat er van een waar **geloof** sprake is. En daarom is het elkaar aanspreken over deze belijdenis nuttig en heilzaam.

Als eerste elementen uit de belijdenis die Dr Velema zo in discussie wil brengen en in Eindhoven reeds in discussie zijn geweest, noemt hij: het werkelijk kennen en in rekening brengen, ook en vooral in de prediking van de **zondige aard**, de **eigen, werkelijke** zondige aard van de gelovigen en de groei in het geloof. Ds Velema schrijft namelijk het volgende:

Over het algemeen treft het, dat er in de vrijgemaakte preken enkele essentiële elementen uit de belijdenis worden weggelaten, of in elk geval niet die plaats krijgen, welke ze krachtens de belijdenis verdienen.

Het betreft hier vooral uitspraken welke de beleving der waarheid en daarmee de praktijk der godzaligheid aangaan. Het behoort in het geheel niet te verwonderen, dat wanneer de zaken zo staan er van chr. geref. zijde veel aarzeling in de toenadering is. Dit is niet maar een kwestie van gemoedsbezwaren, doch van trouw aan de belijdenis en het erfgoed der vaders. Het lijkt me daarom dringend noodzakelijk en uitermate nuttig dat deze zaken in de besprekingen nadrukkelijk aan de orde gesteld worden, gelijk dat bij ons ter plaatse dan ook geschied is. Wat nu volgt is voor een groot deel de weergave van een inleiding die onzerzijds op een gemeenschappelijke kerkeraadvergadering gehouden is. Het komt me voor, dat men vanuit dit gezichtspunt de problemen juist en scherp stelt, terwijl men anderzijds verwachten mag dat er van (vrijgemaakt) gereformeerde zijde voor deze wijze van benadering begrip zal zijn.

De elementen uit de belijdenis, waarop ik hierboven doelde vindt men bijvoorbeeld duidelijk in antwoord 56 van de catechis-

mus: mijn zondige aard, waarmee ik mijn leven lang te strijden heb. De catechismus stelt dit dus als een realiteit, die beleefd wordt door Gods kinderen. Zij kunnen daarover maar niet zonder meer heen stappen, maar hebben er de moeite en de aanvechting van.

Antwoord 60 spreekt daarover: al is het dat mij mijn consciëntie aanklaagt, dat ik tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd en geen daarvan gehouden heb. Ook hier treft ons de realiteitszin van de catechismus. Hij denkt over het leven der gelovigen niet ongezond optimistisch. Deze dingen zijn voor hen beleving!

Welke visie de catechismus op de groei van het geloofsleven heeft blijkt duidelijk uit antwoord 81: degenen, die zichzelf vanwege hun zonden mishagen en nochtans vertrouwen, dat deze hun om Christus' wille vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met zijn lijden en sterven bedekt is, die ook begeren hoe langer hoe meer hun geloof te sterken en hun leven te beteren.

Tegen deze achtergrond zal men ook moeten verstaan de uitspraak in antwoord 60: in zoverre ik zulk een weldaad met een gelovig hart aanneem. Daarmee spreekt de catechismus uit, dat er groei in het geloof is. Het komt me voor, dat de prediking met al deze uitspraken terdege rekening heeft te houden. Wanneer dat niet geschiedt, lijkt het mij billijk te zeggen, dat men beneden de maat van de konfessie blijft.

Ik kan niet beoordelen hoe het met deze genoemde kwesties in de prediking der vrijgemaakte dominees staat. Ik hoor niet veel preken en van het lezen daarvan komt ook niet veel. Wel kan ik er enigszins over oordelen hoe er in Kampen onderwijs in de predikkunde wordt gegeven.

Het zij mij vergund over die eerste kwestie hier iets te zeggen. En wel door het overnemen van een artikel, dat ik enkele jaren geleden schreef. Dat het „oud” is heeft nu een groot voordeel. Men kan eruit merken hoe er, geheel afgezien van het contact en de samspreking, over de genoemde zaak in „Kampen” wordt gedacht. En daarom hoop ik ook, dat de lezers van Opbouw mij voor verontschuldigd houden, dat ik een eigen artikel hier overneem. Het had tot titel: Kennen wij onze zonden? Hier is het:

Waar gaat het uiteindelijk om in de kerk?

Het is goed dat allen, die in het leven der kerk betrokken zijn, zich die vraag telkens weer stellen.

Want er gebeurt in de kerk zoveel! En dat vele kan onze aandacht zó verstrooien, dat onze geloofsblik wordt afgewend van het eerst nodige, van het beslissende.

Ja, er gebeurt zoveel in de kerk.

Er zijn daarin dominees en die geven onderbroken en voor ieder veel stof tot praten, loven en vooral critiseren. Er zijn de financiën, die steeds een voorwerp blijven van aanhoudende zorg. Er is het huisbezoek, dat bij de meesten niet met vreugde wordt tegemoet gezien, maar waarvan desondanks het uitblijven de dominee en zijn ouderlingen zeer ernstig wordt aangerekend. Er is de zending, waar veler aandacht zich op concentreert, maar waarbij van eenheid van handelen nog maar geen sprake is. Er zijn classisvergaderingen, waarover de daarbij betrokken — en in dat opzicht gelukkige — kerken praktisch nooit iets vernemen. Er zijn ook de classisvergaderingen, die alle tot haar ressort behorende kerken permanent beroeren en verwarren. Er is een kerkelijke pers, die steeds een objekt van discussie vormt waarin zich alle modulaties van het menselijke zieleleven doen horen. Er is een synode, die moeizaam voortworstelt, zuchtend onder wat kerken en kerkleden op haar tafel beliefd te deponeren. Er is... maar laat ik ophouden. Want waar is het eind?

Met het oog nu op deze, op velerlei gerichte, veelkleurige kerkelijke activiteit en belangstelling is het niet minder dan een levensnoodzaak voor allen en iedereen zich steeds weer af te vragen: waar gaat het ten slotte om in de kerk van onze Heer Jezus Christus? Waar moeten we vóór alles aan denken en blijven denken? Of, beter gezegd: wat moet ons vóór alles in heel ons kerkelijk leven en onze kerkelijke activiteit beheersen?

Ik wil daar in dit artikel iets van zeggen.

Dat doende wil ik beginnen met de aandacht te vragen voor een heel simpele, maar waarschijnlijk ook daarom zo angstig vaak vergeten, waarheid. Deze namelijk, dat de kerk bestaat uit louter **zondaren!**

Nee, lezer, begin nu niet dadelijk te theologiseren. Ik weet het ook wel, dat in de theologie van Karl Barth en anderen zo over het zondaar-zijn van alle mensen gesproken wordt, dat daarin van de bijbelse boodschap dienaangaande weinig meer overblijft. En we weten allemaal ook wel, dat in allerlei moderne filosofie op zulk een wijze over de zonde, de verworpenheid, de nietigheid, de deemoed van de mens wordt georeerd, dat dat niets anders is dan een nieuwe en zeer gevaarlijke openbaring van het oude, ongebroke, hoogmoedige mensenhart.

Maar laten we daar nu eens niet aan denken.

Laten we eens even aandachtig luisteren naar het levende, ons steeds aansprekende Woord van God!

Want dat roept ons nu ononderbroken toe, dat alle mensen in de kerk verschrikkelijke zondaren zijn en blijven. Dat ze allen verdorven, vuil, walgelijk zijn!

Onze Heiland zegt het zo aangrijpend: Uit het hart komen voort kwade overleggingen, hoerij, diefstal, moord, echtbreuk, hebzucht, boosheid, list, onmatigheid, een boos oog, godslastering, overmoed, onverstand! (Marc. 7 : 21, 22).

Deze woorden van de Heer Jezus zijn ons **portret**.

Ze leggen zulke verschrikkelijke diepten van zonden, ongerechtigheden bloot als geen enkele diepte-psychologie ons vermag te schetsen.

En nu komt het er voor ons allen op aan, dat wij deze woorden **geloven**.

O neen, dat betekent niet, dat we dit woord als „een waarheid”, als een „orthodoxe stelling” hebben te accepteren. Dat heeft met het **geloven** van dit woord van onze Heiland weinig te maken. Dat kan zelfs met een hardnekkig **ongeloof** ten aanzien van dit woord gemakkelijk samengaan!

Nee, het werkelijke geloven van dat woord betekent, dat wij ons zó kennen, waarachtig zó kennen, als de Here ons onszelf hier voortekent.

Als dat gebeurt worden we erdoor verpletterd. We worden er ook door veranderd. We zien groot en dreigend als een benauwendde werkelijkheid onze hoogmoed, onze eigen-gerechtigheid, onze eigenwaan, onze pedanterie, onze hebzucht, onze lichtgeraaktheid, enz., enz.

We **zien** die. Niet als begrippen of ideeën, waar we goed en bewogen over kunnen spreken en die we keurig kunnen omschrijven. Nee, als een **stuk van onszelf**, als een **brok van ons leven**, als een zwarte, levende **uiting van ons goddeloze hart**. We gaan dan iets beseffen welk een gruwelijke wereld van vuile gedachten, walgelijke begeerten, onreine gevoelens diep in onze ziel leeft. We zullen er telkens van schrikken als die wereld even voor ons open gaat!

En als we die zonde werkelijk zien, zullen we ons telkens afvragen: hoe waren we in ons werk, in de verhouding tot onze medemensen, in ons huwelijk, tegenover onze ouders, onze kinderen?

Wat blijft er dan van ons over?

Welk een ontstellend tekort is er in dat alles! Welk een onmetelijke schuld. Wat een zonden, zonden en nog eens zonden. O ja, het kan bij ons alles zo zijn, dat de mensen het „goed” noemen. Er kan zijn een correct, toegewijd, solied leven. De mensen, ook die ons „goed” kennen, kunnen ons respecteren! We kunnen vol toewijding bezig zijn in iedere sektor van ons bestaan. En toch — als we er mee in Gods licht, voor Gods aangezicht komen — wat blijft er dan van ons over? Moeten we dan niet erkennen, dat er in ons, dat is in ons vlees, geen goed woont? Dat heel ons wezen is doortrokken van gemene zelf-zucht, van demonische hoogmoed, van onuitsprekelijke onreinheid? We gaan daar dan iets van **zien**. Maar tegelijk weten we ook: wat kennen wij onszelf bitter slecht. Wat weten wij van onze diepste motieven? Wat weten we er van wie we eigenlijk zijn?

Ja, wat zijn we **voor God**?

Wat zijn we voor Hem als we Hem werkelijk ontmoeten, als we voor Zijn aangezicht staan?

Waar blijven we dan?

Hij kwam groot en heerlijk in ons leven.

Maar wij ontweken Hem. Hij dompelde ons in Zijn genade. Maar wij hebben die keer op keer veracht. Hij zette Zijn hart op ons. Wij hebben er op getrapt. Ook nadat wij voor de duizendste maal zondigden kwam Hij toch weer. Maar wij zondigden toch elke dag opnieuw. Hij gaf ons Zijn waarheid en trouw. Wij hielden die telkens in ongerechtigheid ten onder. Hij openbaarde ons de weg ten leven en lokte ons daarheen. Wij hebben zo dikwijls met de feiten, met onze daden gezegd: aan de kennis Uwer wegen hebben wij geen lust. Hij wilde alles voor ons zijn: onze God, ons Licht, ons Leven. En wij, ellendingen en dwazen, wij hebben ons telkens weer vastgebeten in de prullaria van „deze wereld”: ons geld, ons goed, en vooral ons recht en onze eer!

Ja, en dat is misschien wel het meest ontstellende, onder aanroeping van Zijn Naam, met de leugen van voor **Zijn Recht, Zijn Eer, Zijn Zaak** te strijden, hebben we dikwijls verbeterd, geraffineerd onszelf gezocht: **onze zin, onze naam, onze macht, onze positie**.

Ja, dat is het ergste van alles! Het is erger dan dat we de zonde loochenen en met ingebeelde goedheid en volmaaktheid onder de mensen paraderen.

Daarom wordt nergens zo gruwelijk gezondigd als in de kerk. Wat is het ontzettend als daar voor Zijn aangezicht, in de verblindende heerlijkheid van Zijn heiligheid, een demonstratie wordt gegeven van godsdienst, van ijveren voor Gods zaak, van strijden voor Gods recht, van zwoegen voor Gods kerk, welke in wezen niets anders is dan een duivelse zelfhandhaving, een ontplooiing van de ongebroken mens tot zijn meest verschrikkelijke hoogte. En veelal zijn de kerkmensen in wie deze zonde hoogtij viert zich daarvan niet eens bewust! Maar het kwaad blijft hetzelfde! En wee, wee de arme kerk in welke deze maskerade wordt opgevoerd!

Kennen wij nu de zonde, kennen we **onze zonde**?

Als wij iets van de gruwelijkheid daarvan verstaan, als we er iets van beseffen hoe schrikkelijk God dit ons kwaad haat, dan zijn we er steeds mee bezig. Dan laat de vrees daarvoor en de afkeer daarvan ons geen ogenblik los. Dan wordt de ongerechtigheid, de walgelijkheid, de gemeenheid daarvan, vooral zoals die in ons eigen leven is, ons grote, ja uiteindelijk ons enige kruis. Dan zullen we telkens weer op de knieën neergedrukt worden en het uitsnikken: O God, o God, wees mij, arme zondaar, genadig. En dan kunnen we geen dag zonder vergeving.

Als wij iets van onze zonde kennen wordt ons leven anders. Dan hebben we het vertrouwen in onszelf voor goed verloren. Dan weten we, dat onze gevaarlijkste vijand wij zelf zijn. Dan weten we, dat we elke dag ten bloede toe moeten strijden tegen de macht van het kwade dat in ons woont. Dan ervaren we er iets van, dat een rechtvaardige „nauwelijks” zalig wordt. Dan valt ons hart Paulus zo helemaal bij als hij het uitroept: Ik ellendig, afgebeeld mens, wie zal mij eindelijk, eindelijk eens verlossen van het lichaam dezes doods, van dat ganse samenstel van zonden, dat in mij is?

Als wij door Gods genade iets van de echte, eigen zonden mogen kennen, dan wordt ook de omgang met onze medebroeders en met alle mensen anders! Het hautaine, zelf-verzekerde, superieure, egoïstische gaat dan weg. Wie zijn wij, dat we ons boven anderen zouden verheffen? We ervaren het, dat we van alle mensen bijna in alles verschillen, behalve hierin, dat we alle totaal verdorven zijn en voor Gods aangezicht verdoemelijk. En terwijl we de zonde al meer gaan haten, komt er als vanzelf in heel onze houding tegenover onze medezondaren nederigheid, mildheid, warmte, bewogenheid. Het uit de hoogte neerzien op welke zondaar ook, wordt verteerd. Terwijl we geen moment toegeven aan enig kwaad, komt er in ons leven de ootmoed, welke niet verwijten, maar meedragen en vooral vergeven wil. Het gaat dan voor ons leven, dat gemeenschap of zelfs maar contact met medezondaren nooit mogelijk is op de hoogten van vermeende superioriteit, maar wel en ten volle in de diepten van gemeenschappelijke zonde, schuld, en — dat zeggen we er vast even bij — van vergeving!

Als de zonde werkelijk gekend wordt in haar macht, haar gruwelijkheid voor God, dan wordt het ook in de kerk zo totaal anders. Het wordt ons dan een onbegrijpelijk wonder,

dat we tot een kerk mógen behoren en dat we nog in een kerk mógen komen. Dat we daar mógen neerzitten en dat God ons daar nog aanspreken en ons de verzoening van onze zonden aanbieden wil. Ik geloof, dat je het in een vergadering van Gods kerk merken kunt of de samengekomenen de zonde kénnen. Men loopt dan de kerk niet binnen met de glans van zelfbehagen op het aangezicht. Men maakt van zijn kerkgang geen demonstratie van de superioriteit van eigen garde-robe. Men drukt niet gemelijk een broeder weg als die de „eigen” plaats geheel of ten dele bezet. Men gaat niet gauw nog even een kwestie van de dag met z'n buurman bespreken. Er komt, als wij als doemwaardige zondaren samenkomen, als vanzelf in ons de huivering, de verwondering van het voor 's Heren aangezicht te mogen en moeten verschijnen. Men bidt liever dan dat men praat. Men wacht in spanning op het grote moment, waarop God Zelf ons, die midden in de dood liggen, die volkomen verdoemelijk zijn, dat aangrijpend heerlijke woord zal toeroepen: Ik **ben** de HERE, uw God. Ondanks alles **ben** Ik dat. En Ik verlos u uit het diensthuis der zonde.

Als de zonde door de prediker wordt gekend, dan klinkt dat in al zijn preken door. Er komt in zijn prediking een dieper toon, een groter ernst. O neen, men zal dan in de prediking niet beleven het „donderen en bliksemen” waaraan velen, ook nu nog, de „trouw” van de prediker in dezen afmeten. Nog minder komt dan van de preekstoel het tekeer gaan tegen allerlei afwijking van gangbare ideeën en gewoonten. En evenzeer verdwijnt het striemen en zweepen, ik zou bijna zeggen: het afsnauwen van de kudde in verband met echt of vermeend kwaad. Nee, als de man op de preekstoel werkelijk de zonde kent, zal hij dieper graven! Hij zal worstelen om zijn broeders en zusters hun eigen, hun werkelijke zonden in haar wortel te doen **zien** in het licht van het Woord des HEREN. Hij zal het Woord bedienen om de zonden te ontmaskeren, zodat deze als eigen zonden in al haar verschrikkelijkheid worden ontdekt. Er komt dan het liefdevolle dringen om met de zonde te breken, het bewogen en daarom sobere spreken van Gods ontzaglijke toorn over alle zonde, die in wezen steeds een krenking is van Zijn liefde. En er trilt dan in het woord van de prediker, juist als hij over zonde spreekt iets van de ontferming, die God in Christus aan zondaren openbaart. En, wat misschien het belangrijkste is: alleen die prediker, welke eigen, persoonlijke zonde waarlijk kent en belijdt en er dagelijks mee strijdt, kan Gods genade verkondigen zó als de HERE dat wil!

Als de zonde werkelijk gekend wordt, dan **blijven** er geen conflicten in de gemeente. Tenzij verharde, onverbeterlijke zondaars daarin betrokken zijn. O zeker, conflicten kunnen en zullen wel ontstaan. Ze kunnen zelfs niet **niet** ontstaan. Maar ze **blijven** dan niet. Dat is onmogelijk. Want wie eigen zonden kent staat niet hoogmoedig tegenover een medebroeder, maar hunkert er naar hem te vergeven. Hij werkt en zwoegt om z'n medebroeder zo ver te krijgen dat hij die vergeving kwijt kan. Want hij wil zijn broeder **winnen**. Hij zal hem rusteloos, ik zou haast zeggen, **bestormen** met zijn liefde. Hij zal hem laten zien, voelen — meestal onbewust, maar daardoor te sterker en direkter — hoe hij óm hem (niet tégen hem) worstelt. En nadat hij honderd keer wordt afgewezen zal hij ook de honderd en eerste keer bij hem aankloppen.

Als de zonde in de gemeente gekend wordt, krijgt voorts de ruziemaker daar geen kans. Want het is zo, dat wie zijn eigen zonde kent, ook de zonden in anderen ontdekt. Zo zelfs, dat naarmate iemands zondekennis toeneemt in diepte en scherpte, hij ze ook in anderen steeds spoediger en fijner onderscheidt. De mensen met diepe zondekennis — dat waren in Gods kerk ook steeds de mensen van wie men zei: ze zien dwars door je heen. Ook in dezen geldt, dat gelijk gelijk kent.

Wat wordt voor deze scherpzinnige gelovigen het leven dikwijls moeilijk. Hoe veel kinderen Gods hebben niet gezocht, geleden vanwege de zonden van de kerk, de gemeente, hun dominee. Ja, hoe hebben ze geleden toen ze b.v. ontdekten, dat hun dominee niet oorecht, niet ootmoedig wandelde, of in de strikken van geldzucht, eierzucht, of gemakzucht was geraakt.

Welnu, als in de gemeente de zonde wordt gekend, krijgt de ruziemaker geen kans! Hij

wordt reeds van uit de verte als zodanig gekend en herkend. Hij krijgt daarom geen aanhang. Hij wordt om zo te zeggen opgesloten binnen een muur van afkeer van dat kwaad. Hij wordt in zijn slechte werk voortdurend belemmerd door een macht van liefde, door een openbaring van waarachtig dienen, die hem rusteloos wil afdringen van zijn boze weg.

Gelukkig de gemeente waarin de zonde wordt gekend!

Kennen wij onze zonden?

Die vraag moeten we altijd opnieuw stellen. Ze is een levensvraag.

En ik geloof dat er reden is om die vraag ook nu met alle ernst te stellen.

Ik herinner me nog altijd heel goed het volgende voorval. Jaren geleden sprak ik eens ergens. Over welk onderwerp dat weet ik niet meer. Maar ik had in mijn spreken er terloops op gewezen, dat wij ons steeds bewust moeten zijn, dat wij verdoemelijke zondaars blijven. Tot mijn grote verbazing maakte iemand — en niet de eerste de beste — aanmerking op die uitspraak. Wij waren, zo betoogde hij, christenen, gelovigen; we leefden bij zondag 1 en 7. En daarom was het onjuist de mensen in de kerk nog verdoemelijke zondaars te noemen!

Toen ik dat hoorde ben ik hevig geschrokken. Ik vroeg me af: leven zulke gedachten werkelijk onder mensen, die zich gereformeerden noemen? En ik herinnerde mij weer het woord van Bavinck uit 1904, dat, sinds ik het voor het eerst las, mij altijd voor de geest is blijven staan: „Het is alsof wij niet meer weten wat zonde en genade, wat schuld en vergeving, wat wedergeboorte en bekering is. In theorie kennen wij ze wel, maar wij kennen ze niet meer in de ontzaglijke realiteit van het leven. En daarom maakt de stichtelijke literatuur uit vroeger dagen altijd een gans andere indruk dan die uit de jongste tijd. Want al staat ze ver van ons af en al is haar vorm voor ons verouderd, zij is en blijft natuurlijk in de echte zin des woords, terwijl die uit onze dagen, als zij aan de zielsproblemen toekomt, onnatuurlijk en gekunsteld wordt. Wij voelen bij het lezen, dat ons een stuk uit het leven wordt aangeboden; het is de realiteit zelve, die ons te aanschouwen wordt gegeven. Als het ons niet om phantasie maar om de werkelijkheid, ook in de dingen van Gods koninkrijk, is te doen, kunnen wij, kunnen inzonderheid ook de schrijvers van christelijke verhalen niet beter doen, dan een tijd lang bij mannen als de Erskines ter schole te gaan en in geschriften zich te verdiepen”.

Indien de situatie in een kerk zo is als Bavinck hier tekent, dan leeft ze aan de rand van de afgrond. Erger: dan leeft ze onder de toorn Gods!

En daarom nog eens: we zullen ons steeds af moeten vragen: kennen we onze zonden, onze **eigen, verschrikkelijke** zonden?

We zullen ons daarbij goed moeten realiseren, dat een kerk, die waarachtig gelooft, haar zonden ziet en nooit durft verschijnen voor Gods aangezicht zonder ootmoedige schuldbelijdenis.

Wanneer in Genève onder leiding van Calvin de gemeente samenkwam, dan was het eerste wat die gemeente deed: neerknielen voor Gods aangezicht om belijdenis te doen van haar zonden. Zonder die belijdenis was, naar het oordeel van Calvin, het komen tot de HERE een gruwel.

En dan beled de gemeente haar zonden met deze woorden: „Hemelse Vader, eeuwige en barmhartige God, wij erkennen en belijden voor Uw Goddelijke majesteit, dat wij arme, ellendige zondaren zijn, ontvangen en geboren in alle boosheid en verdorvenheid, geneigd tot alle kwaad, en onnut tot enig goed, en dat wij met ons zondig leven zonder ophouden Uw heilige geboden overtreden, waardoor wij Uw toorn tegen ons verwekken en naar Uw rechtvaardig oordeel op ons laden de eeuwige verdoemenis.”

Dat wil zeggen: deze broeders en zusters beleden voor Gods aangezicht:

wij ZIJN ook nu, en steeds door, arme zondaars;

wij ZIJN geneigd, ook nu nog, tot alle kwaad en onnut tot enig goed;

wij OVERTREDEN, ook nu nog, dag aan dag Uw heilige geboden;

wij VERWEKKEN ononderbroken Uw rechtvaardig oordeel en

wij LADEN OP ONS, permanent de eeuwige verdoemenis.

Zie, zó beled de kerk der Reformatie haar zonden. En zo hebben wij dat ook te doen. De Gereformeerde Kerken in Nederland hebben immers ook deze diepe, aangrijpende woorden in haar liturgie opgenomen.

God geve ons een kerk die haar zonden kent en zonder ophouden belijdt.

Ik moge nog een paar opmerkingen maken. Vooreerst deze: als het in de prediking ook niet steeds gaat om het leiden tot en verdiepen van deze kennis van de zonde, dan is ze zonder meer onschrijftuurlijk en daarom ongereformeerd en daarom **slecht**.

En in de tweede plaats: men verwarre de levende, echte kennis van de **eigen, werkelijke** zonde niet met het hebben en verkondigen van een zeer „zware” „leer” over de zonde. Het kan voorkomen, dat mensen, die in „het stuk der ellende” zeer zwaar zijn, hun **eigen, hun werkelijke** zonde nog nooit echt hebben gekend en beleden. Een prediking, die zulk een zware „theorie” over de zonde uiteenzet, al gebeurt dat met nog zulke angstaanjagende termen, is ten slotte toch dorre „voorwerpelijke” prediking. En dan nog wel van het slechtste soort. Ik herinner me nog levendig, dat de vrome, oude moeder van een geweldig prediker over zonde en verdoemenis eens met tranen in haar ogen zei: „Ik wou, dat mijn jongen eindelijk eens zijn **eigen** zonde echt zag en kende. Want dát heeft hij nog nooit gedaan!”

Men kent eigen, werkelijke zonde pas in zoverre men ze belijdt en laat.

En men kent de werkelijke zonde pas in zoverre men de levende God en de Here Jezus Christus kent.

C. V.

VAN HIER EN GINDS

Godsdienstig analfabetisme in de V.S.

In het Duitse weekblad „Christ und Welt” besluit prof. dr. George Forell een artikelenserie over religie en kerk in de Verenigde Staten met een artikel over de christelijke opvoeding in Amerika. Hij laat hierin zien, dat godsdienstonderwijs op de lagere school in de V.S. uitzondering is, dat men dit gemis tracht goed te maken door zondagsscholen en dat de godsdienstige vorming nieuwe mogelijkheden krijgt aan de grote Amerikaanse universiteiten. Allerlei cijfers en statistieken doen geloven, dat het kerkelijk leven in de V.S. na de oorlog een grote opleving, een „boom”, heeft beleefd; zowel het kerkbezoek als het ledental van de kerken zijn stijgende. Een opinie-onderzoek in de V.S. wees onlangs nog uit dat 96 procent van de ondervraagden aan het bestaan van God geloofde. Maar toen men aan dezelfde mensen vroeg, de namen van de eerste vier boeken van het Nieuwe Testament te noemen, kon slechts 35 procent de namen van de vier Evangelien opnoemen, terwijl 53 procent zich geen enkele naam wist te herinneren. Het verbijsterende was daarbij, dat dertig procent van deze mensen, die geen naam wisten, academisch gevormd was!

Hoe probeert de Amerikaanse kerk nu deze enorme onwetendheid op het gebied van de bijbelkennis te bestrijden? Via de lagere school gaat het niet, want aan de openbare lagere scholen in de V.S. wordt geen godsdienstonderwijs gegeven. De R.K. Kerk in de V.S. is daarom bezig, bijzondere, parochiële scholen te stichten, terwijl ook de Lutherse Missouri Synode bijzondere scholen opricht. Maar deze scholen blijven uitzondering. Het protestantisme zoekt vooral de oplossing van het probleem van het godsdienstonderwijs in de zondagsschool, die ongeveer 37 miljoen protestantse Amerikaanse kinderen bereikt. De resultaten van de zondagsschool zijn echter teleurstellend. Tot de oorzaken, die daarvoor zijn aan te wijzen, behoren o.a. twee richtingen in het Amerikaanse protestantisme: het modernisme, dat elk dogma afwijst en het fundamentalisme, dat de dogma's met hart en ziel verdedigt en leert, maar een afkeer heeft van elke moderne onderwijsmethode. Dat de zondagsschool niet beantwoordt aan de eisen van de christelijke opvoeding, wordt bijna overal toegegeven. Men probeert het nu ook met godsdienstonderwijs aan schoolkinderen buiten de scholieren of in de vacaties. De plaats echter, waar de meeste jonge Amerikanen zich met theologische vraagstukken bezig houden, zijn de „colleges” en universiteiten. Bijna de helft

van deze „colleges” en universiteiten staat onder kerkelijk toezicht en aan vele van deze onderwijsinstellingen wordt elke dag een korte wijdingsdienst gehouden, waaraan alle studenten moeten deelnemen. Aan de rijks-universiteiten en -colleges is de situatie weer heel anders. Soms tracht men hier theologische problemen aan de orde te stellen binnen het kader van andere fakulteiten. Soms stelt men ook een z.g. „Department of Religion”, een godsdienstwetenschappelijke fakulteit in, die naast de andere fakulteiten staat. Soms vormt men aan een universiteit een aparte „School of Religion”, die door de kerk vaak met staatsubsidie wordt bekostigd. Tenslotte probeert men door theologische colleges in de studentenhuizen, die op de terreinen van bijna elke grote Amerikaanse Universiteit staan, het godsdienstig analfabetisme in de V.S. te bestrijden.

KERKNIEUWS

Beroepen te Berkel: G. Zomer te Bunschoten-Spakenburg; te Heerde: A. C. Haitzma te Opende-Surhuisterveen.

Aangenomen naar Zaandam: J. Goudsward te Rozenburg.

Bedankt voor Houwerzijl: A. I. Krijenburg te Zaamslag.

Beroepbaar: De classis Axel heeft praeparatoir geëxamineerd en beroepbaar verklaard kand. M. Brandes, Q 24, Axel.

Gereformeerde Kerk te Nigtevecht. Er heeft zich onder de naam: „Gereformeerde Kerk te Nigtevecht” een zelfstandige gemeente gevormd. Het zijn de leden, die woonachtig zijn te Nederhorst den Berg, Nigtevecht, Weesp en Weesperkarspel en die na de Vrijmaking deel hebben uitgemaakt van de Kerk te Loenen a.d. Vecht. Hun predikant blijft Ds J. v. d. Wielen te Loenen aan de Vecht. Scriba is A. Schulp, Aetsveldselaan 14 te Weesp. Adres der Diaconie is: J. Kolk, Utrechtseweg C 77 te Weesperkarspel.

Adressen: Geref. Kerk van Kralingse Veer (Zuid-Holland), Kerkeraad: Wethouder Brouwerstraat 36, Krimpen a.d. IJssel; Scriba: P. Booman; Penningm. diaconie: A. Pilon, Nijverheidstraat 275, Capelle a.d. IJssel.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404-2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

VERSCHEENEN :

Brochure „ISRAËL EN DE DUIZEND JAREN VAN OPENBARING 20”
Door Ds J. C. Janse te Zutphen

32 pagina's met omslag, royaal formaat.
Prijs f 1.50.

Bestellingen uitsluitend per giro bij
DRUKKERIJ STEENBERGEN - ZEIST
Giro 233117

ADVERTENTIE-TARIEF :

Regelprijs 20 cent per m.M.

Bij contract reductie.

FAMILIEBERICHTEN :

Regelprijs 15 cent per m.M.

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op girorekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr.
Studenten abonnement f 6.— per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.